

© **Іванов Є. В.**

3. Тітаренко О. Г. Відповідальність в управлінні (соціально-філософський аналіз) / О. Г. Тітаренко // Дис. канд. філос. наук: 09.00.03. — Харківський соціально-економічний ін-т. — Х., 2006. — 200 с.
4. Шахов В. Демократія як суспільна цінність і чинник державного управління / В. Шахов, В. Мадіссон // Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 30 травня 2008 року / [за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна]. — К.: НАДУ, 2008. — Т. 1. — С. 63–65.

Іванов Є. В. — кандидат історичних наук, доцент кафедри соціології, філософії та права Одеської національної академії харчових технологій.

УДК: 165:316

ГНОСЕОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ДОРОБОК АРИСТОТЕЛЯ

На основі вивчення праць Арістотеля проаналізовано його погляди на гносеологію соціального управління, причому значну увагу приділено онтологічному, структурному, етичному, функціональному та утилітарному рівням пізнання даного феномена.

Ключові слова: *рівень пізнання, соціальне управління, суспільство, держава.*

ГНОСЕОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛЕННЯ: ФИЛОСОФСКОЕ НАСЛЕДИЕ АРИСТОТЕЛЯ

На основе изучения работ Аристотеля проанализированы его взгляды на гносеологию социального управления, при этом большое внимание уделено онтологическому, структурному, этическому, функциональному и утилитарному уровням познания данного феномена.

Ключевые слова: *уровень познания, социальное управление, общество, государство.*

GNOSSEOLOGY OF SOCIAL CONTROL: ARISTOTLE'S PHILOSOPHIC HERITAGE

Aristotle's views on the epistemology of social administration, with great attention paid to the ontological, structural, ethical, functional and utilitarian levels of cognition of this phenomenon are analyzed based on the study of his works.

Key words: *level of cognition, administration, society, state.*

На сьогоднішній день філософія управління є загально визнаним напрямком розвитку філософського знання. Питання, пов'язані з нею, розглядаються на регіональних, всеукраїнських і міжнародних конференціях, відбувається активний обмін думками серед вченого співтовариства, видаються монографії, статті і навіть підручники. Це й не дивно, оскільки проблеми соціального управління в кінці ХХ — на початку ХХІ ст. стали не просто злободенними, а надважливими. Від їх вирішення залежить не просто прогрес людського суспільства, а його виживання в реаліях сучасного світу. Особливо актуальними уявляються проблеми гносеології управління, оскільки їх дослідження дозволяє осмислити сутність соціального управління, його завдання та проблеми, пов'язані з ним. В цьому ракурсі звернення до наукового доробку Арістотеля уявляється логічним і цілком виправданим, так як осмислення і переосмислення античної філософії завжди надавало імпульс для розвитку філософських знань в конкретній історичній ситуації.

За декілька тисячоліть, що відділяють нас від Арістотеля, його спадок досліджувався багатьма філософами. Не заглиблюючись у філософську історіографію, необхідно згадати, що великий внесок в осмислення філософії Стагірита зробили Р. Пельман, А. М. Чанишев, О. Ф. Лосев,

В. П. Зубов, В. Ф. Асмус. Досить критичному аналізу піддав доробок вченого К. Поппер. Серед авторів сучасних публікацій, в яких розглядаються певні аспекти філософії Аристотеля, можна назвати О. П. Афонова, Т. В. Лучука та Я. В. Тараросва. Слід зауважити, у зарубіжній та вітчизняній філософській науці існує чимало різних підходів до давньогрецької філософії, що утруднює розуміння між дослідниками та вироблення спільної філософської позиції.

Мета статті полягає в дослідженні гносеології соціального управління Аристотеля.

Завдання статті:

- визначити можливості пізнання в рамках концепції філософа;
- дослідити структуру гносеології соціального управління у Стагірита;
- визначити внесок філософа в розвиток гносеології соціального управління.

Наукова новизна статті полягає в спробі автора дослідити та систематизувати гносеологію соціального управління Аристотеля на основі вивчення його філософських текстів.

Ім'я Аристотеля відоме в соціальній філософії завдяки тому, що його внесок в осмислення соціальних проблем сьогодні є загальноновизнаним, а його філософська концепція відкрила шлях до розвитку таких наук, що спираються на досвід, як теорія управління та економіка. Крім того, він докладно розглянув такі феномени, пов'язані з соціальним управлінням, як держава та її сутність, форми державних режимів, право і закон, органи влади та їх функції.

Проблеми управління суспільством Аристотель розглядав через призму своєї загальної теорії пізнання, яку прагнув зробити універсальною, внаслідок чого ми не знаходимо у нього докладно розбудованої гносеології соціального управління. При цьому філософ добре розумів, що сфера управління суспільством і державою має свою специфіку і це розуміння знайшло вираження в його численних працях. Аналізуючи їх, можна дійти висновку, що в цілому погляди філософа на передумови осмислення процесу пізнання носили телеологічний характер. Філософ був упевнений, що метою соціального управління є трансформація суспільства у напрямку більшої справедливості. Саме з цієї позиції і потрібно пізнавати механізми соціального управління. Можна виділити декілька рівнів пізнання цієї сфери, гармонійне об'єднання яких дає можливість створити цілісну картину управлінської гносеології:

- онтологічний;
- структурний;
- етичний;
- функціональний;
- утилітарний;

Цілеспрямовану діяльність людини з її творчим та створюючим характером він розповсюджував на весь світ, вважаючи, що обидва світи — природний і людський, діяльний — подібні [1, с. 4–5]. Отже, Аристотель не відмежовував управлінські знання від знань, що виникають в інших сферах людського буття, вважаючи, що їх природа принципово подібна. Якщо у Платона знання «пригадуються», то у Аристотеля ми знаходимо вказівки на те, що вони по відношенню до свідомості людини є зовнішніми. Всі люди, на його думку, від природи прагнуть до знань. Доказом цього може бути прагнення до чуттєвого сприйняття: «незалежно від того, чи є в них користь, чи ні, їх цінують заради них самих, а більше всього цінуються зорові сприйняття, або бачення. Причина цього в тому, що зір більше інших відчуттів сприяє пізнанню і знаходить багато відмінностей в речах, він пов'язаний із пам'яттю» [2, с. 65–66].

Першим рівнем пізнання сфери соціального управління Аристотеля можна вважати онтологічний, так як гносеологічні його погляди ґрунтувалися на онтології. Вона мала значну специфіку у порівнянні з поглядами інших давньогрецьких мислителів. Загальновідомо, що давні греки вперше в історії європейської філософії сформулювали проблему буття. Найбільш відомими в сучасній філософії є концепція буття як єдиного Парменіда та елеатів, концепція буття як відображення вічних ідей Платона і концепція буття як субстанції Аристотеля. Дві перші концепції розглядали буття, як буття «поза речами». Так, згідно з ідеями Платона, для пізнання будь-якого природного або соціального феномена необхідно було звертатись до світа ідей. Тільки в ньому можна осягнути істинну сутність «речі». В термінах сучасної науки, можна сказати, що концепції Парменіда та Платона обґрунтовували теоретичне пізнання, а от експериментальний шлях, пов'язаний з досвідом, в їх філософській побудовах не міг бути зреалізований [3, с. 125–125].

Центральним поняттям своєї онтологічної системи Аристотель, на відміну від Платона, зробив поняття «субстанція», або як її називав сам філософ «сутність». Сутність кожної речі точно

така, як вона є за своїми якостями, сушим. Мислитель ототожнював буття кожної речі з нею самою. Це твердження мало велике значення для розвитку досвідного, раціонального пізнання феноменів суспільства, в тому числі й управлінських проблем. Другим важливим кроком до заснування фундаментальних наукових дисциплін стало введення в онтологію Арістотеля категорій матерії та форми, які, власне, й утворюють, згідно з його поглядами, будь-яку субстанцію. Матерія — це те, що потенційно може прийняти форму, а форма, за Арістотелем, розумілась як образ, який можна виразити словами в понятті. Форма є домінуючою в цьому тандемі, дає можливість логічно осягнути сутність речі. Фактично така постановка проблеми дозволяла філософу розглядати суспільні феномени з точки зору емпіричного пізнання, що в подальшому значно сприяла розвитку гносеології соціального управління. Арістотелівська онтологія, ототожнюючи категорію форми з логічним змістом поняття, фактично задала основи класичної раціональності [4, с. 126–127].

Зв'язок онтології і гносеології Арістотеля добре ілюструє наступна цитата: «Якщо держава є деяким спілкуванням, — а саме воно і є політичним спілкуванням громадян, то, — природно, якщо державний устрій видозмінюється і відрізняється від попереднього, то і державу потрібно визнавати не однією і тією ж; адже ми розрізняємо хори — хор в комедії, хор в трагедії, хоча часто і перший і другий складається з одних і тих самих людей» [5, с. 449]. Отже, вивчення внутрішніх якостей явищ та суспільних феноменів дозволяє проникнути в їх сутність.

Арістотель окреслив можливості пізнання в сфері соціального управління вивчаючи суспільство. Можна стверджувати, що він займав оптимістичну позицію з цього питання і вважав за можливе не тільки осягнути внутрішню будову соціуму, а й пояснити, як і чому воно розвивається в тому чи іншому напрямку і які знання в сфері соціального управління накопичуються внаслідок цього розвитку. Виходячи з цього можна вважати, що другою сходинкою управлінської гносеології є структурний рівень, він органічно пов'язаний з одним з найважливіших інструментів дослідження суспільства у Арістотеля — аналізом. Оскільки він досліджував державу, розчленовуючи це складне суспільно-політичне явище на прості елементи [5, с. 376]. Так до складу держави, згідно з ідеями Арістотеля, входять окремі особи, «ойкоси» (сім'ї) та поселення. Як і більшість давньогрецьких мислителів, філософ не розділяв поняття «суспільство» і «державу». Люди, на думку Стагірита, навіть більш суспільні, ніж бджоли, крім того, вони мають мову і можуть сприймати такі поняття, як добро і зло, справедливість і несправедливість, що і створює основу для розвитку сім'ї та держави. В усіх людей природа вселила прагнення до державного спілкування, і перший, хто його організував, зробив людству велику послугу [5, с. 379]. Держава повинна складатись з частин, відповідно до завдань, які стоять перед нею. Отже, в ній повинні бути землероби, ремісники, воєнна сила, самостійні люди, жерці та люди, що будуть приймати рішення щодо того, що є корисним і справедливим (для держави. — *Є. В.*) [5, с. 604].

Він був одним з тих, хто звернув увагу на те, що для пізнання проблем суспільства необхідно осмислювати етичні категорії, тому третім рівнем пізнання управлінських феноменів є етичний. Наприклад, для того, щоб пояснити багатогранність відносин у соціумі, філософ застосував категорію добродетності. Добродетельність — це категорія, що якісно визначає життя людини, її цінності, погляди та поведінку. Так, відповідно до наявності або відсутності добродетельності Арістотель виділяв три способи життя. Перший — грубий веде більшість людей, для них головне в житті — це насолода, задоволення їх бажань. Другий спосіб життя — це державний, а третій — споглядальний, характерний для філософів [6, с. 58]. Справжня державна людина — політик веде державний спосіб життя і більше за все прагне до добродетельності, тому що вона хоче зробити громадян добродетельними і лояльними до законів. Цієї мети державні мужі досягають продуманою політичною діяльністю [6, с. 74]. Арістотель виділяв два види добродетельності: мислительний і моральний. Мудрість, здатність до міркування — це мислительна добродетельність, а щедрість і розсудливість — моральна добродетельність [6, с. 76–77]. При наявності цих видів добродетельності мислительна добродетельність виникає і зростає завдяки навчанню і саме тому має потребу у тривалих вправах, а моральна добродетельність народжується завдяки звичці [6, с. 77–78]. Добродетельність є володіння серединою, у всякому випадку вона існує настільки, наскільки її досягають [6, с. 86].

Поставивши перед собою питання «Чому люди вчиняють в той чи інший спосіб?», філософ дійшов висновку, що їх поведінку детермінує, крім наявності чи відсутності в них добродетельності, існування певних цінностей. В них, однак, ми знаходимо відмінності, тому що одні цінності — це діяльність, інші — певні, окремі від них результати [6, с. 54]. Арістотель визнавав «самоцінностями» людину, справедливість, щастя і т. д., що мають для індивідів абсолютний характер, але разом з тим він стверджував відносний характер більшості цінностей, оскільки різні речі видаються важливими і

цінними дітям і дорослим, мудрим людям, та тим, що не мають знання, добрим та злим. Мудрість якраз, на думку філософа, полягає в осягненні розумом найбільш цінних речей за їх природою [7, с. 160]. Людина під дією своїх прагнень та керуючись цінностями, які здаються їй важливими, приймає ті чи інші рішення, беручи до уваги «правильний Логос», який йому відомий. Однак чи послідує людина йому, залежить від її вдачі. Добре рішення відрізняється від поганого правильністю помислів [8, с. 16].

Категорію справедливості філософ пов'язував з добродієністю, так як вона мала пояснити, за його задумом, поведінку людей в державі. Він вважав, що вона проявляється під час взаємного обміну між людьми, під час цього процесу одні з них стають людьми правосудними, а інші — неправосудними. Здійснюючи вчинки серед небезпек і привчаючись до страху чи до відваги, одні стають мужніми, а інші — боягузами. Те саме відноситься і до потягу, або до гніву. Одні стають розсудливими, а інші — розпущеними і гнівливими, тому що поводять себе по-різному. Отже, повторення однакових вчинків породжує відповідні моральні підвалини [6, с. 79]. Це доводив, з точки зору Арістотеля, і той факт, що законодавці привчаючи людей до законів, перетворюють їх на людей добродієних [6, с. 79]. В результаті таких роздумів Арістотель зумів показати зв'язок між індивідуальним та загальним рівнями буття суспільства. На той час це був значний крок вперед в гносеології соціального управління.

Мислитель звернув також увагу на те, що управління суспільством має значну специфіку у порівнянні з іншими сферами людської діяльності. Дана сфера уявлялась йому досить спеціалізованою, тому можна виділити четвертий гносеологічний рівень соціального управління Арістотеля — функціональний. На цьому рівні пізнання було зорієнтоване у напрямку інструменталістського підходу. Скажімо, він довів, що той, хто владарює, і той, хто підкорюється з метою взаємного самозбереження, об'єднуються, і виділив передумови цього об'єднання: володар керує завдяки своїм розумовим здібностям і особливій здатності до передбачення, а залежна людина — наділена фізичними силами і здібностями виконувати накази [5, с. 387]. Дане положення ілюструє переконання філософа, що в соціумі кожен індивід займає чітко визначене йому місце і повинен виконувати власне завдання, специфічні соціальні функції, тобто будь-який інструмент задовольняє краще своєму призначенню, якщо він має чітку спеціалізацію [5, с. 387]. На доказ цього вчений наводив приклад Лесбосу — острова, на якому використовували будівельні інструменти (по-грецьки «канони»), відмінні від інструментів в інших регіонах Греції. Причина цього крилась в особливостях будівельного матеріалу — специфічної для Лесбоса породи каменю [9, с. 45–46].

Інструменталізм переплітається у Арістотеля із утилітаризмом, так як соціальне управління повинно нести людям, згідно до вчення Стагірита, користь, тому доцільно виділити п'ятий рівень гносеології управління — утилітарний. Філософ пояснював, що будь-яке мистецтво і будь-яке вчення, так само як і вчинок та свідомий вибір, прагнуть до певного блага. Тому він визначав благо як те, до чого все прагне [6, с. 54]. Для Арістотеля інтереси суспільства стояли набагато вище, ніж інтереси індивіда, про це він прямо говорить на сторінках своєї «Нікомахової етики»: «...Навіть якщо для однієї людини благом є те саме, що і для держави, більш важливим і більш повним уявляється благо держави, його досягнення і збереження. Бажано також, звісно, і благо однієї людини, але прекрасніше і божественніше благо народу та держави...» [6, с. 55]. Будь-яке пізнання і будь-який свідомий вибір, на думку філософа, направлені до того чи іншого блага [6, с. 56]. Люди гідні та діяльні розуміють під благом та щастям пошану, а ціль державного життя майже це і є [6, с. 58].

Благо за всіх обставин залежить від дотримання двох умов: одна з яких — правильне встановлення завдання і кінцевої мети всякого роду діяльності, друга — відшукання всякого роду засобів, що ведуть до кінцевої мети. Може трапитись, що обидві умови будуть суперечити одна одній, а може трапитись, що вони будуть співпадати, адже іноді мета чудово визначена, але здійснюються помилки в засобах, що ведуть до її досягнення; в іншому випадку наявні всі засоби, що ведуть до досягнення мети, але сама мета сформульована погано [5, с. 612]. В науках і в мистецтвах слід прагнути оволодіти і тим, і іншим, тобто вміти визначити і мету, і сприяючими досягненню мети діями [5, с. 613].

Стагірит перелічив і головні завдання держави: «...Це передусім харчування; потім — ремесла (людське життя потребує багато знарядь); по-третє, зброя (зброя необхідна для учасників державного спілкування як для підтримання влади проти непокірних всередині держави, так і проти зовнішніх ворогів, якщо вони спробують нанести образу); також відомий запас фінансових засобів для власних потреб і для воєнних; по-п'яте, і це передусім, турбота про релігійний культ, тобто те, що

називається жрецтвом; по-шосте за рахунком, але саме необхідне — рішення про те, що корисне і що справедливе у відносинах громадян між собою» [5, с. 603].

Всі рівні гносеології соціального управління Арістотеля тісно переплітаються між собою і, очевидно, знаходяться між собою в діалектичному взаємозв'язку. На доказ цього можна навести наступну цитату, в якій філософ проводить аналіз двох пов'язаних рівнів пізнання — структурного та утилітарного: «В кожній державі є три частини: дуже заможні, дуже бідні і третя, що стоїть посередині між тими та іншими. Так як, за загально визнаною думкою, помірність та середина — найкраще, то, очевидно, і середній достаток з усіх благ краще всього. За його наявності легше підкорюватись аргументам розуму; навпаки, важко, слідувати доводам людині надто прекрасній, надто сильній, надто знатній, надто багатій, або, навпаки, людині надто бідній, надто слабкій, надто приниженій за своїм суспільним положенням. Люди першого типу стають переважно крупними мерзотниками та зухвальцями. Люди другого типу часто перетворюються на злочинців та дрібних мерзотників... При цьому люди обох типів не уникають влади, а ревно прагнуть до неї, звісно, і те, і інше приносить державам шкоду» [5, с. 507].

В. П. Зубов звернув увагу на те, що для аристократа Платона управління державою було привілеєм спеціалістів, знавців своєї справи, філософів. Арістотель же був не згоден з цим, вказуючи на те, що не завжди сам майстер буває єдиним і найкращим суддею того, що він робить. Нерідко результати діяльності одних спеціалістів доводиться оцінювати іншим людям: розбиратися в тому, що таке дім, — справа не тільки того, хто його побудував; краще судить про нього той, хто в ньому живе, тобто господар [9, 21]. Така постановка проблеми сприяла розвитку критичного напрямку в гносеології соціального управління, так як дозволяла незаангажовано поглянути на надбання влади, які виражались в тому, як було організовано життя суспільства — розумно, чи не розумно; справедливо — або несправедливо, корисно для суспільства чи шкідливо.

І ось приклад осмислення проблем управління на утилітарному та етичному рівнях: «Ні лікар, ні керманіч не ставлять перед собою завдання когось-небудь переконувати або змушувати силою, один — хворих, інший — тих, кого везе. Однак завданням політика більшість людей вважає деспотичне владарювання і не соромиться допускати по відношенню до інших людей такі дії, які по відношенню до себе вони не вважають ні справедливими, ні корисними; у себе вони прагнуть до справедливої влади, а по відношенню до інших про справедливість у них немає ніякої турботи» [5, с. 593].

Одним з найбільших досягнень Арістотеля було вчення про категорії, яке утворює шостий рівень пізнання соціального управління, адже на цьому рівні дослідник проникає в сутність явищ через категоріальний апарат. Хоча більшість прикладів, які наводив мислитель, далекі від соціального управління, його вчення про категорії досить сильно вплинуло на його розвиток філософії взагалі і гносеології соціального управління зокрема. Арістотель був першим з давньогрецьких філософів, що суттєво змінив критерії виділення категорій. Його 10 категорій мали яскраво виражений семантико-семіотичний характер. На основі аналізу висловлювань щодо різноманітних предметів він виділив клас «одиничних речей», які назвав сутностями «першого роду». Вчений вважав, що унікальні, одиничні речі існують об'єктивно, а загальне (тобто якості цих речей та їх відношення) існує лише у свідомості людей. Роздуми Арістотеля призвели згодом до категоріального розчленування дійсності [10, с. 185].

Таким чином, на основі викладеного вище можна зробити декілька висновків:

1. За Арістотелем, природа управлінських знань і природа знань інших сфер суспільства принципово подібна. Пізнання в рамках його концепції має бути направлене на користь соціуму, допомогти в процесі розвитку на шляху до більшої суспільної справедливості. Саме категорія справедливості є основним мірилом ефективності діяльності суб'єкта управління. Головною передумовою для досягнення сфери соціального управління є вивчення цінностей, якими керуються учасники під час «державного» спілкування.
2. Вчений визначив структуру пізнання, за якою необхідно досліджувати феномен соціального управління, тобто такі гносеологічні рівні: онтологічний, структурний, етичний, утилітаристський, категоріальний.
3. На основі нового онтологічного підходу мислитель перейшов від «теоретичного» пізнання, характерного для Платона, до «експериментального», зосередившись на вивченні сутності соціальних явищ. Цей крок в значній мірі сприяв розвитку сучасної науки, в тому числі соціального управління.

4. Можливості пізнання в сфері соціального управління Стагірит визначав як досить широкі, для нього, головним інструментом є аналіз, який особливо продуктивний на структурному рівні пізнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Афонов А. П. Аристотель и современность / А. П. Афонов // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. — 2010. — № 2 (46). — С. 4–7.
2. Аристотель. Метафизика / Аристотель. Сочинения в четырех томах; [пер. с древнегреческого редакции философской литературы]. — М. : Мысль, 1976. — (Серия: философское наследие). Т. 1. — 1976. — С. 63–368.
3. Тарароев Я. В. Аристотелевская онтология как «онтологическая парадигма» классической физики и космологии / Я. В. Тарароев // Эпистемология и философия науки. — 2009. — Т. XXI, № 3. — С. 122–137.
4. Тарароев Я. В. Аристотелевская онтология как «онтологическая парадигма» классической физики и космологии / Я. В. Тарароев // Эпистемология и философия науки. — 2009. — Т. XXI, № 3. — С. 122–137.
5. Аристотель. Политика / Аристотель. Сочинения в четырех томах; [пер. с древнегреческого редакции философской литературы]. — М. : Мысль, 1983. — (Серия: философское наследие). Т. 4. — С. 375–644.
6. Аристотель. Никомахова этика / Аристотель. Сочинения в четырех томах; [пер. с древнегреческого редакции философской литературы]. — М.: Мысль, 1983. — (Серия: философское наследие). Т. 4. — С. 53–294.
7. Сидоренко М. М., Троянський В. А. Методологічні проблеми соціальних цінностей / М. М. Сидоренко, В. А. Троянський / Буковинський медичний вісник. — 2007. — Т. 11, № 3. — С. 160–163.
8. Орлов Е. В. Расчетливость, рассудительность и логика у Аристотеля [Электронный ресурс] / Е. В. Орлов // Режим доступа до журн. : <http://vox-journal.org/content/vox5orlov.pdf>
9. Зубов В. П. Аристотель. Человек. Наука. Судьба наследия / Василий Петрович Зубов. — М.: Эдиториал УРСС, 2000. — 368 с.
10. Алексейчук И. С. Система понятий рационального познания / И. С. Алексейчук // Наука. Релігія. Суспільство. — 2009. — № 3. — С. 184–191.
11. Петров М. К. Язык. Знак. Культура / Петров Михаил Константинович. — М.: Эдиториал УРСС, 2004. — 328 с.

Кавалеров В. А. — кандидат педагогічних наук, директор Одеського обласного інституту удосконалення вчителів.

УДК: 122+ 37.01/09

ОСВІТА В КОМУНІКАТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КОНЦЕПЦІЯ «ВИПЕРЕДЖАЛЬНОГО РОЗВИТКУ»

В статті досліджується проблема освіти в комунікативно орієнтованому середовищі в контексті становлення нових світоглядних парадигм. Аналізується концепція випереджального розвитку освіти як об'єкт стратегічного планування.

Ключові слова: освіта, інфосоціум, випереджальний розвиток, знання, креативне суспільство.